

CIRIL A. ŽEBOT

Odgovor Edvardu Kardelju

— December 1969 —

SLOVENIJA VČERAJ, DANES IN JUTRI

Izšlo v založbi avtorja, ki si pridržuje vse pravice.
Natisnila Tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu.
Printed in Austria.

ZAKAJ JE EDVARD KARDELJ NAPADEL „ŽEBOTA“?

„Žebota jemljejo kot nekakšen ščit za vse tisto — vsaj jaz sem tako razumel — za kar vemo, da pri nas ni v redu.“

„...če se v boju nismo bali sto Žebotov, sedaj pa se bojimo enega in ga sami populariziramo, ko toliko o njem govorimo, ne vem, kam to vodi...“

(Bogdan Birsa na seji CK ZKS, oktobra 1969. KOMUNIST, 24. oktobra 1969, posebna priloga, str. 48 in 49)

V svojih „platformnih“ izvajanjih na „razširjeni seji“ sekretariata ZKS, 26. avgusta 1969, po jugopartijski brionski obsodbi (8. avgusta) slovenskih protestov proti skrivnostni in neutemeljeni izpustitvi ceste Šentilj—Gorica iz seznama prednostnih načrtov za četrto posojilo Mednarodne banke je Edvard Kardelj uporabil moje ime in spremenil moja stališča kot sredstvo njegove kritike slovenskih sopartijskih tovarišev, ki so po njih uradnih položajih v republiki in občinah bili vidni nosilci slovenskega protesta proti samovoljni odločitvi zveznega izvršnega sveta dne 17. julija 1969.

Ker gre za zlorabo v tako pomembni zvezi od strani vodilnega funkcionarja ZKJ in najožjega zaupnika predsednika FSRJ, ga moram popraviti. Še bolj pa me je k temu nagnila potreba, da novi slovenski rodovi spoznajo, da je Kardeljeva dezinformacija bila namenjena prav njim, ki niso sami doživeli in neposredno spoznali predvojnih in medvojnih slovenskih razmer. Za svoj popravek sem moral izbrati to pot, ker je nadzirani slovenski tisk — ki je v posebnih prilogah objavil Kardeljeve napade — meni zaprt in ker celo neimenovani partijski tovariši, ki jih je v svojem govoru Edvard Kardelj tako grozeče obtoževal, očitvidno tudi sami niso mogli v istem tisku zavrniti njegovih trditev, ki so jih postavljale v zvezo z „Žebotom“.

Kardeljeva razprava je v njegovi lastni uredniški priredbi bila objavljena v štirih posebnih prilogah v DELU in KOMUNISTU meseca oktobra in 2. novembra. (Kardeljev govor je bil objavljen tudi v angleškem prevodu v posebnem dodatku ameriške dnevne revije o radijskih vesteh iz Vzhodne Evrope,

DAILY REPORT, 21. novembra 1969, No. 222 Supp 16.) Name se neposredno nanašajo odstavki v prvem in zadnjem delu objavljenega besedila, posredno pa večji del Kardeljevega govora.

V prvem delu svoje kritike slovenskega protesta in njegovega zatrjevanega političnega ozadja me je Edvard Kardelj takole predstavil:

„Vsi vemo, da je razvoj samoupravne socialistične skupnosti jugoslovanskih narodov na najboljši poti, da dá mednacionalnim ekonomskim in političnim odnosom neprimerno naprednejšo in demokratičnejšo vsebino in obliko, kot jo je kdaj mogla dati katerakoli federacija ali konfederacija kot oblika politične države buržoaznega tipa. In prav v tem trenutku poskušajo taki antisocialistični ali pa antisamoupravni krogi vnesti v ta kurz omahovanje in dezorientacijo s pomočjo nacionalistične licitacije, ki nas vleče nazaj k buržoazni državi in državnemu centralizmu, ki se izraža v igračkanju z besedami federacija ali konfederacija, ali neodvisna država (ki bi bila seveda samo marioneta imperialističnih in hegemonističnih sistemov), in pa v lansiranju dvomov o tem, ali bo Jugoslavija obstala ali ne bo obstala.

Toda politična gesla, ki jih lansirajo taki in drugi antisocialistični krogi — bodisi tisti v inozemstvu, bodisi njim podobni pri nas doma — imajo drugačen smoter. Tu gre za nacionalistično licitacijo, ki ji je namen kompromitirati rezultate narodnoosvobodilnega boja in pa rezultate v razvoju mednacionalnih odnosov v Jugoslaviji, ki so jih izvojevali jugoslovanski komunisti skupaj z vsemi naprednimi in demokratičnimi silami naše družbe.

Ponavlja se pravzaprav tista zgodba, ki se je spominjamo še iz časov narodnoosvobodilne vojne. Tudi takrat so nekateri prav z nacionalističnim licitiranjem poskušali spodkopati vpliv narodnoosvobodilnega in revolucionarnega programa Osvobodilne fronte, ki je potegnil za seboj in mobiliziral v borbeni akciji veliko večino slovenskega ljudstva. In bilo je to prav tisto Erlich-Žebotovo klerofašistično krilo slovenskega klerikalizma, ki je bilo pobudnik in organizator bele garde in oboroženega sodelovanja z okupatorjem v boju proti narodnoosvobodilni vojski slovenskega naroda, krilo, ki je obenem lansiralo — po vzoru Paveličeve ‚Neodvisne države Hrvatske‘ — geslo o neodvisni slovenski državi.

Tedaj ta politični maneuver slovenskega klerofašizma ni mogel priza- dejati nikakršne škode Osvobodilni fronti in Komunistični partiji Slovenije; v današnjih razmerah pa, ko se naša družba spoprijema z notranjimi težavami raznih vrst in ko nanjo še vedno delujejo tudi pritiski

hegemonistično-centralističnih tendenc, se lažje dogodi, da se tudi povsem dobromisljeni ljudje, ki pa nimajo pred očmi vseh elementov za presojo, lahko znajdejo na položajih kratkovidne nacionalistične reakcije.“

(E. Kardelj, „Razpotja v razvoju naše socialistične družbe“, posebna priloga — prvi del, DELO, oktober 1969, str. 4)

V zaključnem delu svoje obtožnice proti slovenskemu protestu je Edvard Kardelj ponovno navajal moje ime in prenašal moja stališča:

„Pri nas so sedaj velikokrat take razmere, da najprej pustimo drugim silam samostojno in brez odgovora komunistov delovati na zavest množic, potem pa se sami ravnamo po refrenu: ljudje pravijo, ljudje mislijo — in potem naj bi tudi komunisti mislili enako, se pravi reakcionarno ali dezorientirano. Tako se seveda tudi v zavesti delovnih množic poraja nejasnost glede politike Zveze komunistov.

Čemu je bilo zdaj ponovno sproženo vprašanje, kdo je lani dovolil Žebotu, da pride v Ljubljano? Zato, ker se je ob cestni aferi Žebot ponovno pojavil v vlogi nepoklicnega advokata stališč republiškega izvršnega sveta. Ta predstavnik včerajšnjega fašističnega krila slovenskega klerikalizma, ki se danes kiti s pavjim perjem lažnega demokratizma, te svoje ‚misijske‘ prav gotovo ne izvaja zato, ker bi mu bila tako všeč in pri srcu vlada naše socialistične republike, marveč zaradi zelo prozorne politične špekulacije, usmerjene v podkopavanje enotnosti revolucionarnih sil slovenske socialistične države. To pa je samo dokaz več, da ni Žebot, pa celo ne njegov prihod v Ljubljano sam po sebi nevarnost za pridobitve revolucije ter samoupravne in demokratične prakse, marveč tista idejna in politična omahovanja v vrstah zavestnih socialističnih sil, ki slabe akcijsko sposobnost Zveze komunistov, vnašajo dezorientacijo v ljudske množice in hromijo revolucionarno voljo in ustvarjalno sposobnost naše socialistične družbe. Vedeti je namreč treba, da je bil Žebot politični šef fašističnega krila slovenskega klerikalizma in eden voditeljev belogardizma, ki ni v ničemer spremenil svojih pogledov. Če v razmerju do Žebota nekateri komunisti izgubljajo ‚mero‘, kako naj jo imajo potem do drugih manj javnih in izrazitih nosilcev protisocialističnih in protisamoupravnih teženj in pritiskov?

Precej je bilo govora o tem, da obstaja močna povezanost med vodstvom in bazo in da je to najvažnejši uspeh. Tudi sam mislim, da je taka povezanost izredno pomembna in odločilna za stabilnost demokratičnega sistema. Toda ni vseeno, na čem se v določenem trenutku ustvarja povezanost vodstva in baze. Če se ustvarja na jasnem socialističnem, samoupravnem in demokratičnem konceptu in na programu konkretne

akcije za tak koncept, potem je povezanost lahko vsekakor močna in dolgotrajna. Če pa se ustvarja na krilih toleriranja nacionalizma, demagoškega socialnega ultraradikalizma in jalove liberalistične fraze itd. ali pa na drugih kratkotrajnih političnih špekulacijah, potem je povezanost centra in baze na zelo trhljih nogah. Ni moči trditi, da so razmere v Sloveniji že take, vendar včasih obstajajo težnje, da bi se taki manevri uporabili takrat, kadar ta ali oni vodilni organ ni sposoben z neposrednim vplivom in konstruktivnimi koncepti vplivati na zavest ljudskih množic. Taki manevri imajo zelo kratko življenjsko dobo in so vrh tega še bumerang, ki ga po navadi drago plačajo tisti, ki z njim manipulirajo.“

(E. Kardelj, isti govor, posebna priloga — četrti del, DELO, 2. novembra 1969, str. 4)

Na ravni Frančka Sajeta

Svoje izpade proti meni je Edvard Kardelj začel s trditvijo o „Erlich-Žebotovem klerofašističnem krilu slovenskega klerikalizma, ki je bilo pobudnik in organizator bele garde in oboroženega sodelovanja z okupatorjem“. Sklepam, da drugače povedati ni znal, ker bi sicer priznal VOS-in (Varnostna obveščevalna služba) umor profesorja Lamberta Ehrlicha 26. maja 1942 in spodleteli poizkus umora mene samega ob istem času in na istem kraju.* Ker pa mene VOS-ina krogla takrat ni dosegla, mi je sedaj dano, da ga popravim in spomnim, da sta omenjena umora bila naročena na osnovi izvirne laži.

---

* Posebna izdaja SLOVENSKEGA POROČEVALCA dne 26. maja 1942 je objavila sporočilo, da so agenti VOS-e tisto jutro v Streliški ulici v Ljubljani ustrelili profesorja dr. Lamberta Ehrlicha in dr. Cirila Žebota. Trajalo je po atentatu več ur, preden je vodstvo partije zvedelo, da so VOS-ini atentatorji namesto dr. Žebota ustrelili študenta Viktorja Rojica. To tragično pomoto so „popravili“ z novo izdajo SP, v kateri so naključni umor Rojica brez razlage, sramu ali obžalovanja „upravičili“ s tem, da so prej sploh nepoznanega jim študenta *post mortem* pavšalno označili za „narodnega izdajalca“, spodleteli atentat na Žebota pa so kratko malo zamolčali. To je bila ena prvih in najbolj zgovornih slovenskih uporab leninistično-stalinistične teorije in prakse „proletarske revolucije“.

Profesor Ehrlich je bil od leta 1934 dalje po želji organizacij Slovenske dijaške zveze in Akademskega kluba Straža od Cerkve postavljeni duhovni svetovalec teh dijaških in študentskih organizacij. Te organizacije niso imele značaja političnih strank, njihovih „kril“ ali podmladkov (kot je to bil npr. SKOJ, ki je bil podrejeni podmladek takrat stalinistične jugopartije), pa tudi ne cerkvene, temveč so bile v pluralističnem sklopu društev krščansko usmerjenih slovenskih študentov in dijakov, ki so sami določali delo teh organizacij, izbirali njihove organe in predstavnike na osnovi demokratičnih glasovanj in volitev. Da jih Edvard Kardelj še danes kleveta kot „fašistične“, je moč razložiti edinole iz predvojnega agitpropovskega in medvojnega VOS-inega besednjaka, ki sta kot „fašistične“ označevala vse organizacije in posameznike, ki so nasprotovali stalinistično usmerjenim komunističnim organizacijam in akcijam tiste dobe. Straža je že pred vojno bila izbrana tarča partijskega hudovanja, ker je bila nastala (1934) kot protiutež takratni stalinistični strategiji partijskega infiltriranja, podminiranja in subverzije nekomunističnih študentskih organizacij in akcij za partijske razkrajalne namene. Zaradi tega je Straža posvečala posebno skrb spoznavanju in razkrivanju oblik in taktik tedanje stalinistične strategije. Prav te predvojne izkušnje so omogočile občasno spoznanje prikrievanega partijskega značaja in stalinističnega cilja medvojne OF, ki ju je zgodovina tako tragično potrdila...

Ko bi se slovenska partija vsaj po nacifašističnem uničenju predvojne Jugoslavije in okupacijskem razkosanju Slovenije bila otresla stalinističnega cilja in metod, bi se Slovenci bili mogli sporazumeti za resnično slovensko osvobodilno zasnovo in akcijo brez namerne bratomorije in samouničevanja ter bi danes imeli bolj zedinjeno, bolj samostojno, bolj svobodno, bolj razvito, bolj socialno, pa manj razredčeno in manj razseljeno Slovenijo. Ne morem se znebiti vtisa, da je Kardelj po toliko letih ponovno pričaral strašilo „Erlich-Žebotovega klerofašističnega krila“ iz staropartijskega strahu, da ne bi brionska

obsodba slovenskega cestnega protesta končno sprožila val vseslovenskega spoznanja in odločnosti, da je za dosego zatiranih in oviranih slovenskih ciljev nujno potrebna nova, iskrena in poštena slovenska narodna enotnost...

Zaradi Kardeljevega ponovnega dezinformiranja mladih povojnih rodov pa je treba sedaj pribiti, kako prazna je že pred vojno in med vojno bila propagandna semantika (variacije na „fašistično“ temo) staropartijskega stalinizma.* Najprej je treba spomniti na zgodovinsko dejstvo, da so iste krščansko usmerjene slovenske mladinske organizacije, ki jih je partijska propaganda zaradi njih odpora proti totalitarnim ciljem in nasilnim načinom uveljavljanja stalinističnega komunizma označevala za „klerofašistične“, bile vodilne tudi v borbi proti nacistični peti koloni v predvojni Sloveniji in so zato njihovi člani, obenem s profesorjem Ehrlichom, bili na posebni črni listi Gestapa. Ko je ta nacistična kopija stalinistične tajne policije (ki je služila za vzor tudi medvojni VOS-i in povojni UDBI) aprila 1941 v trenutku nemške zasedbe Maribora aretirala poslevodečega mestnega župana Franja Žebota in ga odvedla v Dachau (kjer je štiri leta pozneje umrl), je npr. istočasno iskala tudi mene (ki pa sem takrat bil na umiku v Črni gori), ker sem kot podpredsednik Slovenske dijaške zveze bil na vrhu nacistične črne liste podobnih slovenskih „nacionalistov“, kot jih z lučjo neke futuristične breznarodne ideologije Edvard Kardelj sedaj odkriva v lastni partiji in izven nje. Ko sem se po italijanski kapitulaciji v jeseni 1943

---

* Po bogastvu stalinističnega imenoslovja se Kardeljev govor 26. avgusta 1969 skoraj kosa z drugo resolucijo kominforma z novembra 1949, ki je označila Tita kot „fašističnega morilca“, njegov režim kot „fašistično diktaturo“, jugopartijsko vodstvo kot „vodilno fašistično kliko“, njih nazore pa kot „fašistično ideologijo“. Posebno zabavna podobnost s Kardeljevim govorom pa žari iz te-le „pluralistične“ oznake jugopartijskega vodstva v omenjeni resoluciji kominforma: „politična tropa reakcionar-nih, nacionalističnih, klerikalnih in fašističnih elementov“. Samo sko-vanke „klerofašist“ ni najti v kominformni resoluciji.

umaknil iz Slovenije, mi je Gestapo kmalu bila za petami v Rimu potem, ko me ni našla na mojem ljubljanskem stanovanju; po plemenitem prizadevanju pokojnega slovenskega patra Antona Prešerna, zastopnika slovanskih dežel pri jezuitskem vodstvu v Rimu, sem dobil eksteritorialno zatočišče, kjer sem ostal do osvoboditve Rima po zavezniških četah v začetku junija 1944.

O slovenskih naporih in zaslugah profesorja Lamberta Ehrlicha je dovolj pričevanj v zgodovinskih arhivih v Ljubljani in v Parizu, pa tudi med pomembnimi ljudmi v sedanji Ljubljani; o njegovi izredni krščanski plemenitosti pa govorijo celi rodovi zapostavljenih, zapuščenih, preganjanih, begunskih ali drugače potrebnih Slovencev vseh slojev in smeri, med katerimi je bil npr. tudi Kardeljev rajni partijski soprvak Boris Kidrič, ki ga je na prošnjo njegovega očeta profesor Ehrlich pred vojno obiskal v dunajskih zaporih in tudi dosegel njegovo osvoboditev, čeprav je vedel za Kidričevo politično usmerjenost.

Težko bi bilo najti podoben primer človeka na tako vrhunskem uradnem položaju, kot ga že petindvajset let zavzema Edvard Kardelj v Beogradu, ki bi se v svoji politični taktiki spustil na raven tako nizkih osebnih klevet proti rajnim osebnostim Ehrlichove veličine, kot je to storil Edvard Kardelj. Tu bom preprosto človeški in mu bom čisto nediplomatsko povedal, kar mu v tem primeru gre: sram naj ga bo!

Ehrlichov predlog in spomenica

Kardeljeve trditve glede „bele garde“, „oboroženega sodelovanja z okupatorjem“ in „gesla o neodvisni slovenski državi — po vzoru Paveličeve „Neodvisne države Hrvatske““ so v popolnem nasprotju z zgodovinskimi dokazi, ki jih partijski tajni arhivi skrbno prikrivajo.

Zaradi časovnega zapovrstja naj začnem s slednjim. Ni res, da bi profesor Ehrlich in njegovi mladi prijatelji, med katerimi

sem mu bil takrat posebno blizu, bili „lansirali gesla“ o kaki paveličevski „neodvisni slovenski državi“, kot si je izmislil Edvard Kardelj. Resnica je prav nasprotna. Po najinem povratku v Ljubljano (z umika v Črno goro) 4. maja 1941 je profesor Ehrlich zaupno prepričeval vodilne predvojne slovenske politične predstavnike — kar on sam nikoli ni bil — o nujni potrebi po ustanovitvi podtalne slovenske narodne vlade za moralno utrditev in vodstvo od razpadle Jugoslavije popolnoma odrezanega, okupiranega in razkosanega slovenskega naroda. Ta daljnovidni predlog ni bil sprejet, češ da je bil doma neizvedljiv, pa tudi nepotreben, ker da „je (bila) naša vlada (?) v Londonu“.

Poleti 1941 je profesor Ehrlich načrtoval osnutek „Slovenski problem“ (ki sem ga po profesorjevi smrti razširil in s tem nehote oslabil njegovo jedrnato vsebino in izvirni slog), v katerem je v širokih obrisih nakazal možne alternative za zedinjeno Slovenijo v sklopu osvobojene povojne Evrope. Ta dokument ima komunistično vodstvo v svojem skrivnostnem arhivu v Ljubljani. Naj ga objavijo — brez okrajševanja in prenavljanja — in izkazalo se bo, kako je Edvard Kardelj namerno zmaličil Ehrlichovo stališče o slovenski državi.

„Ehrlich-Žebotovo klerofašistično krilo slovenskega klerikalizma“ tudi ni bilo „pobudnik in organizator bele garde in oboroženega sodelovanja z okupatorjem“, kot je Edvard Kardelj neresnično govoril. Tudi ta dokument se nahaja v omejenem skritem arhivu. Pozivam Edvarda Kardelja, da zbere toliko zgodovinskega poguma, da tisto spomenico, ki jo je profesor Ehrlich predložil italijanskim zasedbenim oblastem, neokrnjeno v celoti objavi v istem tisku, kjer je njeno vsebino prenavljal, besedilo pa zamolčal. Ker pa spričo Kardeljevega sedanjega ponavljanja medvojnih VOS-ovskih neresnic ne morem imeti dosti upanja, da bi on to zmožel in storil — in tako vsaj deloma popravil sistematično dezinformiranje povojnih slovenskih rodov, ki profesorja Ehrlicha ne poznajo — bom navedel njene glavne misli in ozadje.

Ko je njegov prvotni nasvet za ustanovitev podtalne slovenske narodne vlade bil dokončno odklonjen, je profesor Ehrlich sklenil pripraviti na mednarodnem pravu osnovan protest proti kršitvam osnovnih državljanskih in človečanskih pravic prebivalstva v vojaško zasedenih slovenskih pokrajinah. Črpajoč iz svojih bogatih izkušenj pred prvo svetovno vojno in med njo na Koroškem, na pariški mirovni konferenci po prvi svetovni vojni, kjer je bil strokovnjak za Koroško in tajnik slovenske delegacije, in potlej, je profesor Ehrlich — ki ni imel nobene politične, upravne ali posvetovalne funkcije pod italijansko okupacijo v medvojni Ljubljani ter je zato v odnosu do okupacijskih oblasti ohranil popolnoma nevezane roke — omenjeno spomenico pripravil po skrbnem preudarku in posvetovanju s strokovnjaki in jo predložil italijanskim oblastem. Bistvo spomenice sta sestavljala dva vzporedna protesta: protest proti aneksiji „Ljubljanske pokrajine“ kraljevini Italiji, ker je bila ta aneksija nedvomno v nasprotju z določili mednarodnega prava, po katerem je spreminjanje državne pripadnosti in mej pridržano mirovnim pogodbam; in protest proti kršitvi mednarodnopravnih pravic prebivalstva zasedenega ozemlja, da ohrani svojo obstoječo upravno organizacijo (ne vlado), varnostno službo, šolstvo in druge avtohtone ustanove. Profesor Ehrlich torej ni dal „pobude za belo gardo in oboroženo sodelovanje z okupatorjem“, kot trdi Edvard Kardelj, temveč je v smislu določil mednarodnega prava zahteval obnovitev vseh organov slovenske pokrajinske in občinske uprave, predvojne slovenske policije in žandarmerije ter nemoteno nadaljevanje vseh slovenskih šol in drugih pred okupacijo obstoječih slovenskih ustanov in organizacij.

Italijanske oblasti zahtev profesorja Ehrlicha niso sprejele in tako je ljudstvo „Ljubljanske pokrajine“ bilo bolj in bolj prepuščeno samovolji sovražnih oblasti in zasedbene vojske,* pozneje pa še bratomornemu strahovanju partijskih VOS-ovcev, ki so — kot prvo stopnjo stalinističnih priprav za ugrabitev oblasti ob zaključku vojne — pričeli moriti predvojne

vodilne Slovence, kolikor jih niso že bili pobili, zaprli ali pregnali nemški okupatorji. Vaške straže so nastale iz te velike stiske kot spontana oblika samoobrambe slovenskega podeželskega ljudstva, ki se je brez sleherne zaščite znašlo med dvema ognjema. Toda prve edinice Vaških straž so se pojavile šele v razdobju po VOS-inem umoru profesorja Ehrlicha. Problem utrditve in širše povezave vedno številnejših Vaških straž se je pojavil še pozneje in dejansko nikoli ni bil zadovoljivo rešen, ker italijanskim oblastem to ni šlo v njihov znani politični račun. Turjaški poraz Vaških straž ob italijanski kapitulaciji septembra 1943 je bil posledica omenjene slabosti njih organizacije in partijskega paktiranja z italijanskimi okupatorji. Turjak je padel pod kroglami iz laških topov, ki so jih streljali laški artilerijci.

(Ko sem že pri predmetu, naj še omenim, da jaz z italijanskimi oblastmi nisem imel nobenega stika, takega ali drugačnega. Posebno zlobna je ponovna raba medvojne izmišljotine, češ da sem jaz „Italijanom izdal dr. Adolfa Vogelnika“. Ko mi je na vprašanje dr. Vogelnikove tašče, s katero je bil dober prijatelj, škof dr. Rožman takrat omenil to zlobno preračunano natolcevanje — z dr. Vogelnikom sva namreč bila kolega-docenta na pravni fakulteti — sem škofa zaprosil, naj pri italijanskih oblasteh osebno ugotovi neresničnost te zlobne govorice, kar je on storil in o tem obvestil dr. Vogelnikovo družino. Da je Edvard Kardelj svojemu „zgodovinarju“ [Frančku Sajetu] naročil, naj kot drobec Kardeljeve pobrionske ustraševalne strategije v Sloveniji pogreje tudi take osebne klevete, je le posebno neokusen, dodatni znak slabosti njegovega sedanjega vsiljevanja v zadeve slovenske republike in partije, v katerih on menda niti nima nobenih formalnih funkcij.

---

* Med predvojnimi slovenskimi organizacijami, ki so jih italijanske zasedbene oblasti prepovedale, sta bili tudi Slovenska dijaška zveza in Akademski klub Straža; list STRAŽA V VIHARJU je z okupacijo prenehal izhajati, večina stražarjev pa je bila odvedena v laško koncentracijsko taborišče v Gonarsu.

Obisk v Ljubljani in slovenska cesta

Na pobrionskih sejah slovenskega partijskega središča je Edvard Kardelj toliko spraševal, kako sem jaz avgusta 1968 obiskal Ljubljano. Ne razumem, zakaj bi po preteku celega leta moj nekajdnevni osebni in zasebni obisk toliko skrbel tako visokega beograjskega funkcionarja, ko so vendar varnostni organi sledili vsakemu mojemu koraku in ugotovili, da sem se držal zelo omejenega sorodstvenega in strokovnega namena in okvira svojega obiska in nisem iskal nobenega političnega stika.

Nisem si na jasnem, ali Edvard Kardelj smatra od njega samega zasnovani sistem za tako papirnat ali pa pripisuje moji petdnevni prisotnosti v Ljubljani tako čudodelno moč, da bi mogla „spodkopati enotnost revolucionarnih sil slovenske socialistične družbe“ ... kot Kardelj tarna v zaključnih obtožbah v zvezi z mojim obiskom Ljubljane.

Posebej je Kardelja vznemirilo, da sem se pri Mednarodni banki (ki ima svoj sedež v mestu mojega bivanja in poklica) bil zavzel za odrinjeno slovensko cesto. Ker je v zadevi ceste Edvard Kardelj ravnal proti ugotovljeni pravici in važnemu interesu Slovenije, razumem njegovo vznemirjenost spričo moje zavzetosti. Ne vem pa, zakaj je prav to, zanj tako posebej neprijetno primerjavo sam obesil na veliki zvon, ko jaz svojih vlog na Mednarodno banko namerno nisem publiciral, ker mi pri tem ni šlo za kako osebno „slavo“ ali „popularnost“, temveč za nujno popravo beograjske krivice slovenskemu narodu, predno bi posojilo bilo tudi že formalno zaključeno. In ko bi Kardeljev brionski in pobrionski pritisk ne bila prisilila slovenskih oblasti v popolno in poniževalno kapitulacijo (izjava Izvršnega sveta SR Slovenije 4. oziroma 6. septembra), bi upravičeni slovenski protest morda postal tudi uspešen ...

Edino, kar je Edvard Kardelj o meni prav napisal, je to, da svojih vlog na vodstvo Mednarodne banke nisem pisal zato, „ker bi mi bila tako všeč in pri srcu vlada naše socialistične

republike". Če bi se bil potegnil za slovensko cesto iz tega nagiba ali ozira, bi moje vloge imele prav tako kratko pomembnost, kot je bil po Kardeljevi zaslugi kratek protest Izvršnega sveta SR Slovenije. Za slovensko cesto sem se zavzel, ker so mi pri srcu moja rojstna Slovenija, zapostavljene potrebe slovenskega ljudstva in izvirna suverenost slovenskega naroda. Ti nagibi, ki so me doslej vodili v moji zavzetosti za Slovenijo, me bodo vodili tudi v bodoče — neglede na to, ali bo moje delo vseč Edvardu Kardelju ali kateremu koli drugemu partijskemu funkcionarju. Da interesi Slovenije niso istovetni z interesi partijskega vodstva, tega ni odkrila šele brionska seja izvršnega biroja ZKJ 8. avgusta 1969.

Koliko se je spremenil Edvard Kardelj?

Svoje obtožbe proti cestno-protestni večini sopartijskih tovarišev je Edvard Kardelj zaključil s ponovitvijo svojega anahronističnega refrena: „Vedeti je namreč treba, da je bil Žebot politični šef fašističnega krila slovenskega klerikalizma in eden voditeljev belogardizma, ki ni v ničemer spremenil svojih pogledov.“

Iz sloga Kardeljevih razpravljanj je moč sklepati, da je on zaverovan v izključno pravilnost svojih stališč in da ima malo zaupanja v ravnanje in mnenja svojih slovenskih partijskih tovarišev. Ne morem pa si predstavljati, da bi Edvard Kardelj bil že tako popolnoma odrezan od slovenske stvarnosti, da ne bi vedel, da je večina tistih, ki so ga na pobrionskih sejah poslušali, brala vsaj prvo in verjetno tudi že drugo mojo knjigo o Sloveniji včeraj, danes in jutri, večina bralcev Kardeljevih posebnih prilog v DELU pa je vsaj toliko slišala o prvi knjigi, da so tudi ti morali spoznati, kako je Edvard Kardelj s pogrevanjem prenarejene predvojne in medvojne preteklosti poskušal zabrisati vpliv mojih sedanjih knjig o sodobni Sloveniji.

Ko bi jaz bil tak politični dinozaver, kot me je v svojem po-

brionskem obtoževanju poskušal naslikati Kardelj, bi moje knjige ostale brez vpliva in bi me on odložil v zaprašeni zgodovinski arhiv. Trdoživi funkcionar številka dve v monopolni politični hierarhiji povojne Jugoslavije se ne ukvarja s takimi nestvarnimi anahronizmi; Kardelja že zelo dolgo ne zanimajo „šefi“ kakršnihkoli predvojnih „kril slovenskega klerikalizma“. Kar njega danes skrbi v zvezi z „Žebotom“, je vpliv mojih sedanjih dveh knjig o sodobni Sloveniji. In ker je od Mitje Ribičiča organizirana prepoved prve knjige leta 1967 dosegla, da je za knjigo v hipu izvedela tudi Slovenija, jo takoj pokupila in na široko brala, je Edvard Kardelj tokrat odločil, da druga knjiga (1969) ne bo javno prepovedana, ker bi jo sicer morali omeniti v nadziranem slovenskem tisku in bi tako spet pomagali „Žebota“ razširiti križem po Sloveniji. Zato se je Edvard Kardelj odločil za „zgodovinski“ osebni napad name z dvojnim vzporednim namenom: da bi mene „očrnil“ pri novih slovenskih rodovih, ki me poznajo samo po omenjenih knjigah, obenem pa s tem udaril po svojih vodilnih tovariših v slovenski partiji, ker so si drznili proti volji Edvarda Kardelja glasno izraziti slovenski protest proti dvakrat dvajsetletnemu beograjskemu izrabljanju, zapostavljanju in oviranju slovenskega razvoja — o čemer med drugim razpravljata tudi obe moji knjigi.

Kako bolj učinkovito udariti po njemu neposlušnih slovenskih partijcih, kot s tem, da jih Kardelj osumi, obtoži in jim dialektično „dokaže“, da so padli pod vpliv „Žebota“? Namigavanje na „zarotniško“ ozadje mojega ljubljanskega obiska in vlog na Mednarodno banko naj bi Kardeljev „dokaz“ psihološko okrepilo, uporaba starih agitpropovskih in VOS-ovskih propagandnih ponaredb pa naj bi vsej zadevi dodala še priokus pravcatega „izdajstva“ ... Tako nekako je Kardelj zamislil svojo strategijo za izvedbo brionske obsodbe proti nosilcem slovenskega cestnega protesta. Spregledal pa je eno posledico te strategije. Ko je spričo širokega poznanja mojih knjig v Sloveniji Kardelj v svoji obtožnici ponavljal, „da je bil Žebot

politični šef fašističnega krila slovenskega klerikalizma in eden voditeljev belogardizma, ki ni v ničemer spremenil svojih pogledov", ni pomislil, da bo s tem ponarejanjem zgodovine in sedanjosti samo še bolj opozoril ljudi na svojo lastno boljševisko-stalinistično preteklost in sprožil kočljivo vprašanje: Koliko se je spremenil Edvard Kardelj?

Nobenega dvoma ni, da je Kardelj bil vodilen pri vseh centralističnih odločitvah od kapitulacije slovenske državnosti v Jajcu, 29. novembra 1943, do obsodbe „slovenskega pritiska“ na Brionih, 8. avgusta 1969. Izgleda, kakor da Kardelj še vedno vrši vlogo zgodovinske slovenske peščice, ki je vedno pripravljena skočiti v hrbet slovenskim naporom po samoodločanju in pri tem uporablja stare načine ustrahovanja z beograjskih pozicij, kot je Kardelj to storil v svojih brionskih in pobrionskih vposegah proti enodušnemu slovenskemu cestnemu protestu.

V svojem dolgem govoru 26. avgusta je Edvard Kardelj potrdil, da tudi v svojem ideološkem razvoju močno zaostaja za partijskimi tovariši doma in po svetu (razen onimi v Albaniji, Kitajski in Sovjetski zvezi). V razliki od teh se Kardelj še ni prebil do stopnje bolj prožnega marksizma, rešenega leninistično-stalinistične samovoljnosti in prisilnosti ter sproščenege Marxovih filozofskih enostranosti, zgodovinskih zastarelosti in analitičnih površnosti. Poleg ponavljanja svojih dogmatičnih klišejev o „delavskem razredu“, „razrednem boju“, „razrednem značaju“, o neminljivi „avantgardni vlogi“ partije tudi v sistemu „samoupravljanja“ in „socialistične demokracije“, v katerem mora „revolucionarna vsebina“ ostati nad „demokratsko obliko“ itd., itd., je Kardelj v svojem „platformnem“ govoru ponovno poudaril in vsiljeval ruski „leninizem“, vztrajajoč na avtoritarnem „demokratskem centralizmu“ v partiji in političnem nasilju izven nje. Pri tem je zvesto sledil tudi posebnemu na-

vodilu Lenina partijskim aktivistom: „Če treba, morajo komunisti pretvarjati resnico in se posluževati izmikanj, varanj in mentalnih rezervacij.“ Kardeljeva „platformna“ razprava je prepletena z uporabo te leninistične „znanosti“.

Zakaj Kardelj ni uspel?

Kardeljevo pobrionsko ustrahovanje vsaj zaenkrat ni uspelo, ker so pri cestnem protestu sodelovali domala vsi predstavniki in nosilci sedanje slovenske oblasti, ki so se zavedali, da je protest odseval globoko prepričanje velike večine slovenskega ljudstva. V tem smislu je slovenski cestni protest bil ne le zakonit v svoji obliki, temveč tudi resnično predstavniški po svoji vsebini. Protest je izražal dve poglavitni zahtevi slovenskega naroda: osnovno zahtevo po neovirani samostojnosti slovenskih odločitev in dopolnilno zahtevo po enakopravnih in spoštovanih pogodbenih odnosih v medrepubliškem in zveznem merilu.

Čeprav bo zgodovina priznala, da je po izključitvi jugopartije iz kominforma Edvard Kardelj s privzemom „preuranjenega“ načela družbenega samoupravljanja teoretično odprl vrata novim možnostim za svobodnejši razvoj, ga bo slovenska zgodovina obenem tudi označila kot eno poglavitnih ovir na poti k uresničenju teh možnosti. S svojim političnim vztrajanjem na futuristični ideologiji breznarodne družbe — predvsem v Sloveniji — Kardelj še danes zavira uveljavljanje slovenskih narodnih potreb in zahtev.* Izvajanje družbe-

---

* Kako Edvard Kardelj kot „nacionalizem“ pojmuje, označuje in zavrača že samo zavest slovenske narodne pripadnosti kot svojstvenega oblikovalca skupnostnih potreb in teženj ter organiziranih lotevanj celotne slovenske družbe kot suverene politične enote, je dokumentarično prikazal Boris Pahor v svoji zbirki esejev ODISEJ OB JAMBORU (Zaliv, Trst 1969).

nega samoupravljanja prav Kardelj zadržuje v odnosu trajne podrejenosti leninistični zasnovi „diktature proletariata“, ki ima obliko političnega monopola partije, ki je praktično istoveten z ozkim aparatom partijske centrale, ki je na marčnem (1969) kongresu jugopartije postala simbolizirana v novem izvršnem biroju ZKJ, ki je v svojem prvem javnem nastopu udaril po Sloveniji, ker se je odločno postavila za svojo nedvomno pravico in osnovno potrebo.

Slovenci pa so začeli Kardeljevo teoretično načelo samoupravljanja jemati praktično in resno ter se zdijo odločeni, da ga osvobode tako Kardeljeve breznarodne ideologije kot politično-vojaškega centralizma iz Beograda. V tej smeri teče razvoj v Sloveniji, ki bi ga Kardelj hotel zaustaviti, pa mu to doslej ni uspelo, ker se Slovenci očitvidno ne dajo več tako zlahka ustrahovati.

V svoji pobrionski obtožnici je Edvard Kardelj stopnjujoče uveljavljanje izvirne suverenosti slovenskega naroda in njegove republike označil kot „obujanje duhov reakcionarnega in egoističnega nacionalizma, ki se skriva za lažnimi gesli o konfederaciji in neodvisni državi“. Strašil je, da ta „nacionalizem pripravlja slovenskemu narodu samo usodo brezpravne marionetke in priveska tega ali onega imperializma ali hegemonističnega sistema“. Kardeljeve avtoritarne trditve so zopet skregane z dejstvi. Po tolikoletnih izkušnjah z beograjsko-centralističnim zajemanjem slovenskih davkov, povojne ameriške pomoči, slovenskih podjetniških akumulacij, prisluženih slovenskih deviz in dragocenih mednarodnih posojil, s samovoljnimi dovoljenji, spregledi, dotacijami in krediti, z osredotočenjem zunanje trgovine in finančnih ustanov v privilegiranih beograjskih velepodjetjih, z dopuščanjem splošne „nelikvidnosti“ na posebno škodo slovenskih podjetij — na eni strani, na drugi pa — z onemogočanjem lastne slovenske narodne politike v skladu s posebnimi slovenskimi potrebami in možnostmi mora danes že vsak slovenski šolar vedeti, da

je neovirana samostojnost slovenskega samoodločanja edino sredstvo, da se Slovenija dvigne nad stopnjo severnega provincialnega priveska jugotežnega beograjskega centralizma. Samo z lastnim odločanjem bo Slovenija mogla enakopravno in enakovredno sodelovati v mednarodni delitvi dela in ugleda — tako na področju Jugoslavije kot izven nje — v skladu s svojimi resničnimi primerjalnimi dosežki in možnostmi, ki jih dosedanje centralistično odvzemanje in oviranje duši in suši.

Kardeljevo „socialistično“ (=centralistično) jugoslovanstvo, ne slovenski „nacionalizem“, je spravilo Slovenijo na stopnjo province. „Nacionalizem“ ogromne večine Slovencev v partiji in izven nje je le poudarjen izraz žive zavesti, da se mora Slovenija tega jugo-provincializma znebiti, preden bo zmrcvarjena na stopnjo jugoslovanskega povprečja — ali celo pod njo — tudi v svojih še preostalih prednostih.

Sredstvo mojega vpliva

Ker je svoj napad na slovenski cestni protest Edvard Kardelj tako zelo navezal na mojo osebo in moj vpliv, naj te misli zaključim z jasno besedo o moji vlogi.

Sem ameriški univerzitetni profesor slovenskega porekla, ne „šef“ kakega predvojnega političnega „krila“ ali organizirane „politične emigracije“, še manj pa „voditelj“ kake politične opozicije v Sloveniji. Ker sem po rodu Slovenec, po stroki pa preučevalec sodobnih gospodarskih in družbenih sistemov in reform, je naravno, da posebno skrbno spremljam in kritično preučujem prepleteni kulturni, gospodarski, družbeni in politični razvoj v Sloveniji. Le-ta se mi zdi pomemben ne samo za

bodočnost Slovenije, temveč — zaradi njene edinstvene lege in večjih razvojnih dosežkov — tudi kot ključni vzgled narodno-političnega osamosvajanja in pluralistične demokrati-zacije za druge narode v vzhodni polovici Evrope. V ta namen sem poleg svojih študij v angleščini napisal tudi omenjeni dve slovenski knjigi, da bi ti svobodni pogledi na usmerjenost in pomembnost slovenskega razvoja bili dosegljivi tudi širšim krogom ljudi v Sloveniji, ki so v tem razvoju neposredno udeleženi.

V tem je smisel in obseg mojega vpliva na slovenski razvoj. Drugega vpliva nimam in ga tudi ne iščem, ker vem, da ga ni. Če ta vpliv neovirane in kritične misli pomaga novim slovenskim rodovom v njihovih stopnjevanih prizadevanjih za samostojno, enakopravno in notranje svobodno slovensko državo — kot je moč sklepati iz Kardeljevega olimpijskega hudovanja nad „Žebotom“ — mi je to v veliko zadoščenje med drugim tudi zato, ker podobno kot jaz misli in želi tudi mnogo drugih prizadevnih in vplivnih Slovencev v svetu.

*

S tem zaključujem svoja triletna razpravljanja o Sloveniji včeraj, danes in jutri. Poslej bom svetu tolmačil Slovenijo danes.

V Washingtonu, 30. novembra 1969.

Ciril A. Žebot

„SEJEM BIL JE ŽIV . . .“

Namesto javne prepovedi knjige SLOVENIJA VČERAJ, DANES IN JUTRI — drugi del (Celovec 1969) ali odprtega spopada z njeno vsebino je Edvard Kardelj v „platformni“ razpravi na „razširjeni“ seji sekretariata ZKS dne 26. avgusta 1969 navezal brionsko obtožnico proti uradnim nosilcem slovenskega cestnega protesta z ezopovskimi napadi na avtorja knjige, ki je nato bil predmet živahnih „dialogov“ na tej seji in na poznejših sejah (9., 13. in 20. oktobra 1969) Centralnega komiteja ZKS.

Kardelj je takole zaključil svoje obširno hudovanje na „Žebota“: „Če v razmerju do Žebota nekateri komunisti izgubljajo ‚mero‘, kako naj jo imajo potem do drugih, manj javnih in izrazitih protisocialističnih in protisamoupravnih teženj in pritiskov?“

Na oktobrski seji CK je Mitja Ribičič, sedanji predsednik beograjske vlade (in pobudnik javne prepovedi Žebotove prve knjige leta 1967), še bolj dramtiziral: „V resoluciji VII. seje smo pred dvema letoma zaostriili vsa tista vprašanja, ki so aktualna tudi v sedanjem Popitovem referatu, to so problemi odnosa do klerikalizma, do nacionalizma, do federacije, do nacionalnega vprašanja. O resoluciji so razpravljali v organizacijah ZK . . . V tem času pa se je po Ljubljani sprehajal Žebot in smo imeli celo vrsto klerikalnih izpadov. Gre za to, da smo v tistem času, ko smo v resoluciji opozorili na klerika-

lizem in emigracijo, dopustili, da je ta vdrl v slovenski politični prostor in povečal svoj vpliv . . . To je velik poraz Zveze komunistov.“

Končno se je Bogdanu Birsu, članu CK, le zdelo preveč in je dejal: „Predvsem mi ni jasna zadeva Žebot in kaj ima zveze s cestno afero . . . Za cesto vemo, kako je prišlo do nje. Ko je tovariš Mitja Ribičič govoril o cestnem vprašanju in o Žebotu, je nekako pozabil na neko stvar . . . Žebota jemljejo kot nekakšen ščit za vse tisto — vsaj jaz sem tako razumel — za kar vemo, da pri nas ni v redu . . . Če se v boju nismo bali sto Žebotov, sedaj pa se bojimo enega in ga sami populariziramo, ko toliko o njem govorimo, ne vem, kam to vodi . . .“

(Kardeljev citat je iz partijskega glasila KOMUNIST, Ljubljana, 30. oktobra 1969, posebna priloga, str. 2, ostali citati pa iz istega vira, 24. oktobra 1969, posebna priloga, str. 35, 36, 48 in 49)

MEJNIK 1969

(prosto po Aškercu)

„Še v hosti bal se nisem smrti,
Žebotom sto sem zrl v oči —

Mar zdaj v Ljubljani trepetal bi,
ko s knjigo on nas tu pesti?!“

